Sprawa C-176/23

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości

Data wpływu:

21 marca 2023 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Tribunalul Specializat Mureș (wyspecjalizowany sąd w Maruszy, Rumunia)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

2 marca 2021 r.

Strona powodowa i strona wnosząca apelację:

UG

Strona pozwana i druga strona postępowania apelacyjnego:

SC Raiffeisen Bank SA

Przedmiot postępowania głównego

Apelacja wniesiona od wyroku Judecătoria Sighișoara (sądu pierwszej instancji w Sighișoarze, Rumunia) oddalającego powództwo wytoczone przez stronę powodową i stronę wnoszącą apelację (zwaną dalej „stroną wnoszącą apelację”), w którym wniesiono zasadniczo o stwierdzenie, że niektóre warunki zawarte w umowie kredytu zawartej ze stroną pozwaną i drugą stroną postępowania apelacyjnego (zwaną dalej „drugą stroną postępowania apelacyjnego”) są nieuczciwe. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy zakresu stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (zwanej dalej „dyrektywą 93/13”).

DOKUMENT ROBOCZY

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Na podstawie art. 276 TFUE sąd odsyłający wnosi o dokonanie wykładni art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 w świetle motywów 12 i 13 tej dyrektywy.

Pytania prejudycjalne

1) Czy w ramach stosowania przepisów art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, transponowanej do prawa krajowego w drodze przepisów art. 3 ust. 2 Legea nr. 193/2000, republicată, privind clauzele abuzive în contractele încheiate între profesioniști și consumatori (ustawy nr 193/2000, ponownie opublikowanej, w sprawie nieuczciwych warunków w umowach zawieranych między przedsiębiorcami a konsumentami),

w świetle w szczególności motywów 12 i 13 dyrektywy,

z uwzględnieniem również przepisów art. 80 i 81 Ordonanța de urgență a Guvernului (OUG) nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori (dekretu z mocą ustawy nr 50/2010 w sprawie umów kredytu konsumenckiego, zwanego dalej „OUG”),

należy interpretować w ten sposób, że nie wykluczają one możliwości, by sądy krajowe oceniały również podejrzenia dotyczące nieuczciwego charakteru warunków umowy ustanowionych w aneksach do umów kredytu zawartych przez przedsiębiorców z konsumentami przed wejściem w życie tego ostatniego aktu z mocą ustawy, to znaczy na podstawie przepisów art. 95 OUG nr 50/2010, jeżeli owe warunki umowy zostały wyraźnie przyjęte przez konsumenta zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 1 OUG nr 50/2010 w sprawie umów kredytu konsumenckiego lub jeżeli uznano, że zostały one przyjęte w sposób dorozumiany z mocy ustawy zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 3 OUG nr 50/2010?

2) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze sąd krajowy zwraca się również z pytaniem, czy w oparciu o przesłanki przedstawione powyżej i okoliczności zawisłego przed nim sporu orzecznictwo sądów krajowych – zgodnie z którym wyraźne przyjęcie aneksu sporządzonego zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 1 i na podstawie przepisów art. 95 OUG nr 50/2010 w sprawie umów kredytu konsumenckiego automatycznie pociąga za sobą wniosek, że [wspomniany aneks] został wynegocjowany i w konsekwencji określone w jego treści warunki umowy są wyłączone z oceny ewentualnych podejrzeń, iż są one nieuczciwe – jest sprzeczne [z możliwością, o której mowa w pytaniu pierwszym]?

DOKUMENT ROBOCZY

Przywołane przepisy prawa Unii i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości

Dyrektywa 93/13, motywy 12, 13 i 15, art. 1 ust. 2, art. 2 akapit pierwszy lit. b), art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 2 i art. 8.

Wyroki: z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania (C-81/19, EU:C:2020:532); z dnia 14 marca 2019 r., Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207); z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750); z dnia 20 września 2017 r., Andriciuc i in. (C-186/16, EU:C:2017:703); z dnia 10 września 2014 r., Kušionová (C-34/13, EU:C:2014:2189).

Przywołane przepisy prawa krajowego

Legea nr. 193 din 6 noiembrie 2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (ustawa nr 193 z dnia 6 listopada 2000 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach zawieranych między przedsiębiorcami a konsumentami), art. 1, art. 2 ust. 1 i 2, art. 3 ust. 2 oraz art. 6, 12 i 14. Ustawa ta, która transponuje dyrektywę 93/13 do prawa krajowego, stanowi w art. 3 ust. 2, że „warunki umowy przewidziane na podstawie innych obowiązujących aktów prawnych nie podlegają przepisom niniejszej ustawy”.

Legea nr. 289 din 24 iunie 2004 privind regimul juridic al contractelor de credit pentru consum destinate consumatorilor, persoane fizice (ustawa nr 289 z dnia 24 czerwca 2004 r. regulująca system prawny umów kredytu dla konsumentów będących osobami fizycznymi). Artykuł 8 tej ustawy, w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy kredytu, stanowił między innymi, że umowa kredytu powinna określać wysokość rzeczywistej rocznej stopy procentowej oraz wskazywać warunki, na jakich może ona zostać zmieniona. Artykuł ten został zmieniony na mocy Ordonanța de urgență nr. 174 din 19 noiembrie 2008 pentru modificarea și completarea unor acte normative privind protecția consumatorilor (dekretu z mocą ustawy nr 174 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie zmiany i uzupełnienia niektórych aktów prawnych dotyczących ochrony konsumentów), zgodnie z którym umowa kredytu musi określać „wysokość stopy procentowej z określeniem jej rodzaju, stałej lub zmiennej, a w przypadku gdy stopa procentowa jest zmienna, jej zmiana musi być niezależna od woli kredytodawcy, [musi być] związana z wahaniami możliwych do sprawdzenia wskaźników referencyjnych określonych w umowie lub ze zmianami legislacyjnymi, które narzucają [taką zmianę]”.

Ordonanța de urgență a Governului nr. 50 din 9 iunie 2010 privind contractele de credit pentru consumatori (dekret z mocą ustawy nr 50 z dnia 9 czerwca 2010 r. w sprawie umów kredytu konsumenckiego) (zwany dalej „OUG nr 50/2010”), art. 37, 80, 81 i 95. Na mocy tego dekretu z mocą ustawy uchylono Legea nr. 289/2004.

Artykuł 37 OUG nr 50/2010, w brzmieniu mającym zastosowanie w postępowaniu głównym, stanowił między innymi, że w umowach kredytu

DOKUMENT ROBOCZY

o zmiennej stopie procentowej „stopa procentowa musi być powiązana z wahaniami wskaźników referencyjnych EURIBOR/ROBOR/LIBOR/referencyjnej stopy procentowej BNR [narodowego banku Rumunii], w zależności od waluty kredytu, do której to stopy procentowej kredytodawca może dodać określoną, stałą przez cały okres obowiązywania umowy, marżę”.

Artykuł 40 ust. 1 tego dekretu z mocą ustawy stanowił, że „warunki umowy, które przyznają kredytodawcy prawo do jednostronnej zmiany warunków umowy bez zawarcia aneksu przyjętego przez konsumenta, są zakazane”. Ustęp 3 tego artykułu przewidywał, że „w przypadku zmian narzuconych w ustawodawstwie brak podpisania przez konsumenta aneksów przewidzianych w ust. 1 uważa się za dorozumianą zgodę […]”.

Artykuł 95 OUG nr 50/2010 w jego pierwotnym brzmieniu stanowił:

„(1) W przypadku obowiązujących umów kredytodawcy są zobowiązani do zapewnienia zgodności umowy z przepisami niniejszego dekretu z mocą ustawy w terminie 90 dni od dnia wejścia w życie niniejszego dekretu z mocą ustawy.

(2) Zmiany w obowiązujących umowach muszą być dokonywane w drodze aneksów w terminie 90 dni od dnia wejścia w życie niniejszego dekretu z mocą ustawy.

[…]

(5) Brak podpisania przez konsumenta aneksów, o których mowa w ust. 2, uważa się za dorozumianą zgodę”.

Ów dekret z mocą ustawy został przedłożony do zatwierdzenia parlamentowi rumuńskiemu, który w drodze Legea nr. 288 din 28 decembrie 2010 (ustawy nr 288 z dnia 28 grudnia 2010 r.) zmienił wspomniany art. 95 w następujący sposób:

„Przepisy niniejszego dekretu z mocą ustawy nie mają zastosowania do umów obowiązujących w dniu jego wejścia w życie […]”.

Ordonanța de urgență a Governului nr. 19 din 29 martie 2019 pentru modificarea și completarea unor acte normative (dekret z mocą ustawy nr 19 z dnia 29 marca 2019 r. zmieniający i uzupełniający niektóre akty prawne), art. II i XI.

Codul civil (rumuński kodeks cywilny), art. 993, 994, 1088 i 1092.

Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania głównego

1 W dniu 23 marca 2007 r. strony zawarły umowę kredytu o zmiennej stopie procentowej, na podstawie której druga strona postępowania apelacyjnego

DOKUMENT ROBOCZY

przyznała stronie wnoszącej apelację kwotę 15 300 franków szwajcarskich (CHF), z okresem spłaty wynoszącym 156 miesięcy.

2 Zgodnie z pkt 1.1 tej umowy strona wnosząca apelację musiała uiścić prowizję za administrowanie kredytem w kwocie 300 CHF, odpowiadającej 2 % kwoty udzielonego kredytu. Ponadto, zgodnie z pkt 3.3 tej umowy stopa procentowa w chwili zawarcia umowy wynosiła 5,9 % w skali roku, ale druga strona postępowania apelacyjnego mogła zmienić tę stopę procentową w zależności od zmian na rynku finansowym. O nowej stopie procentowej należało powiadomić stronę wnoszącą apelację.

3 W dniu 10 września 2010 r. strona wnoszącą apelację została powiadomiona o zmianie rozpatrywanej umowy kredytu. Zasadniczo druga strona postępowania apelacyjnego stwierdziła w tym powiadomieniu, że ustawodawca ustanowił w drodze OUG nr 50/2010 obowiązek wprowadzenia określonych zmian do wszystkich umów kredytu zawieranych z konsumentami, w szczególności w odniesieniu do warunków dotyczących struktury zmiennej stopy procentowej, która musiała zostać powiązana z obiektywnym wskaźnikiem opartym na walucie kredytu, do którego dodawano stałą marżę instytucji kredytowej. W odniesieniu do kredytów denominowanych w CHF wskaźnikiem był LIBOR 6 M.

4 W dniu 29 grudnia 2017 r. strona wnosząca apelację wytoczyła powództwo, w którym wniosła zasadniczo o stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunków umowy przewidzianych w pkt 1.1 i 3.3 umowy kredytu.

5 W odpowiedzi na pozew druga strona postępowania apelacyjnego podniosła, że sporne warunki umowy nie mogą być poddane ocenie dotyczącej ich nieuczciwego charakteru i w związku z tym powołała się na art. 4 ust. 6 i art. 3 ust. 2 ustawy nr 193/2000. W tym celu druga strona postępowania apelacyjnego podkreśliła, po pierwsze, że sporne warunki umowy dotyczą określenia przedmiotu umowy, jak również adekwatności wynagrodzenia w stosunku do świadczonych usług, a po drugie, że zmienna stopa procentowa kredytu wynika z aneksu do umowy kredytu, który odzwierciedla przepisy OUG nr 50/2010.

6 Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2020 r. sąd pierwszej instancji w Sighişoarze oddalił pozew strony wnoszącej apelację z powodów wskazanych przez drugą stronę postępowania apelacyjnego. Strona wnosząca apelację wniosła apelację od tego wyroku do sądu odsyłającego.

Główne argumenty stron w postępowaniu głównym

7 Strona wnosząca apelację utrzymuje, że akt o mocy ustawy, jakim jest OUG nr 50/2010, zawiera przepisy mające na celu wyłącznie wzmocnienie ochrony konsumentów. Włączenie tych przepisów w ramy spornej umowy kredytu zostało jednak dokonane w sposób nieprawidłowy, ponieważ nie uwzględniono konkretnej sytuacji w chwili zawarcia umowy kredytu, lecz sytuację w chwili bliskiej wejściu w życie OUG nr 50/2010, gdy przewidziana w umowie stopa

DOKUMENT ROBOCZY

procentowa została już ustalona na podstawie warunków umowy, co do których istniało podejrzenie, że są nieuczciwe.

8 Druga strona postępowania apelacyjnego utrzymuje, że skutki pierwotnego warunku umowy zawartego w pkt 3.3 umowy ustały w dniu, w którym aneks z dnia 10 września 2010 r. zaczął wywierać swoje skutki. Ten warunek umowy został zastąpiony obowiązującym obecnie warunkiem umowy, zgodnie z którym stopa procentowa kredytu jest powiązana z możliwym do sprawdzenia wskaźnikiem referencyjnym, a mianowicie LIBOR 6 M, do którego dodaje się stałą marżę. W związku z tym druga strona postępowania apelacyjnego zastosowała się do bezwzględnie obowiązujących przepisów OUG nr 50/2010, a sposób jej działania został uznany za właściwy przez Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor (krajowy urząd ochrony konsumentów), co wynika z pisma tego ostatniego z dnia 5 października 2010 r.

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia odesłania prejudycjalnego

9 Sąd odsyłający uważa, że wyłączenie z oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, które odzwierciedlają przepisy OUG nr 50/2010, należy zbadać w świetle dyrektywy 93/13 i odpowiedniego orzecznictwa Trybunału.

10 W tym względzie Trybunał podkreślił, że skoro przepisy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 stanowią wyjątek od systemu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umowy, należy interpretować je w sposób ścisły, zważywszy że cel tego wyłączenia z zakresu stosowania wspomnianej dyrektywy opiera się na uzasadnionym domniemaniu, że ustawodawca krajowy określił równowagę między całością praw i obowiązków stron określonych umów.

11 W celu ustalenia, czy warunek umowy odzwierciedla akt mający moc ustawy w rozumieniu wspomnianego przepisu, sąd odsyłający uważa, że musi ustalić, czy sporne przepisy prawa krajowego mają zastosowanie do stron umowy niezależnie od ich wyboru, a także, czy owe przepisy mają charakter względnie obowiązujący, w związku z czym byłyby stosowane z urzędu w przypadku braku innego porozumienia stron umowy.

12 Sąd odsyłający zauważa, że poprzez przepisy OUG nr 50/2010 ustawodawca rumuński uznał za konieczne uregulowanie umów kredytu zawieranych między przedsiębiorcami a konsumentami, ponieważ stwierdził, że wcześniej obowiązujące przepisy okazały się niewystarczające, by odpowiednio chronić konsumentów przed naturalnym instynktem przedsiębiorców, którzy wykorzystują przewagę swojego doświadczenia i konkretne możliwości narzucania warunków umowy, które mogą być nieuczciwe. Ustawodawca dążył w ten sposób do wyeliminowania możliwości nadużyć ze strony przedsiębiorców ze względu na brak regulacji umów kredytu o zmiennej stopie procentowej zawieranych przez nich z konsumentami.

DOKUMENT ROBOCZY

13 W art. 95 OUG nr 50/2010 w jego pierwotnym brzmieniu przewidziano mechanizm bezpośredniego wykonania przez instytucje kredytowe tych bezwzględnie obowiązujących przepisów, również w odniesieniu do obowiązujących umów kredytu. W związku z tym taką umowę należało zmienić w drodze aneksu, o którym konsument musiał zostać powiadomiony w celu jego podpisania. Przyjęto, że niepodpisanie aneksu oznaczało dorozumianą akceptację jego warunków. Sąd odsyłający podkreśla jednak, że ustawodawca nie uregulował możliwości rzeczywistego negocjowania warunków umowy, których dotyczą zmiany. Chociaż mechanizm ten został wyeliminowany przez ustawę nr 288/2010 zatwierdzającą OUG nr 50/2010, w niniejszej sprawie wyeliminowanie to miało miejsce z opóźnieniem, ponieważ strona wnosząca apelację została powiadomiona o spornym aneksie i uznano, że go podpisała.

14 W tych okolicznościach sąd odsyłający ma wątpliwości, czy odpowiednie przepisy OUG nr 50/2010 spełniają wymóg domniemania równowagi całości praw i obowiązków stron określonych umów. Ponadto sąd odsyłający ma wątpliwości, czy zawarte w spornym aneksie warunki umowy odzwierciedlają przepisy OUG nr 50/2010, ponieważ w treści warunków umowy brakuje istotnych danych i informacji, które pozwoliłyby stronie wnoszącej apelację zrozumieć zakres przyjętych przez nią obowiązków.

15 Sąd odsyłający podkreśla również, że art. 37 OUG nr 50/2010 ustala jedynie narzuconą strukturę zmiennej umownej stopy procentowej w postaci obiektywnego wskaźnika referencyjnego i stałej marży. Stała marża odzwierciedla odsetki umowne przedsiębiorcy, natomiast wskaźnik jest niezależny od woli stron. Wskaźnik ten podlega jednak znacznym wahaniom w czasie i może być najlepiej wykorzystany przez przedsiębiorcę, który ma doświadczenie i większą zdolność przewidywania niż uważny i przeciętnie poinformowany konsument. W związku z tym sąd odsyłający ma wątpliwości, czy przepisy tego artykułu mogą być stosowane niezależnie od woli stron, czy też mogą one działać z urzędu w braku porozumienia między stronami.

16 W tym względzie sąd ten wskazuje, że ustalając zmienną stopę procentową umowy kredytu w drodze aneksu odzwierciedlającego przepisy OUG nr 50/2010, przedsiębiorcy uwzględnili strukturę zmiennej stopy procentowej w sposób korzystny wyłącznie dla nich, na podstawie ówczesnych szczególnych okoliczności, ponieważ w chwili wejścia w życie OUG nr 50/2010 wartość indeksów referencyjnych była wyjątkowo niska. Przedsiębiorcy wykorzystali różnicę między tymi wskaźnikami a stopą procentową umów jako stałą marżę, do której mieli prawo i którą przyznał im ustawodawca. Ponieważ wskaźniki referencyjne mogły się wahać jedynie z tendencją wzrostową, zmienna stopa procentowa podlegała tej samej tendencji wyłącznie na korzyść przedsiębiorcy i na wyraźną niekorzyść konsumenta.

17 W ten sposób wspaniałomyślny zamiar ustawodawcy, aby ustanowić system większej ochrony konsumentów, uległ degeneracji w chwili rzeczywistego

DOKUMENT ROBOCZY

wykonania OUG nr 50/2010, doprowadzając do tego, że konsumenci znaleźli się w sposób wyraźny w trudniejszej sytuacji z punktu widzenia umowy.

18 Wreszcie, sąd odsyłający podkreśla, że z orzecznictwa sądów krajowych w tej dziedzinie wynika, iż warunki umowy, takie jak te rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie mogą być przedmiotem oceny dotyczącej ich nieuczciwego charakteru. W konsekwencji ani negocjowanie takich warunków umowy, ani zapewnienie odpowiednich gwarancji pozwalających na zakwestionowanie ewentualnego nadużycia wynikającego ze stosowania przez przedsiębiorców przepisów, które odzwierciedlają wspomniane warunki umowy, nie byłoby możliwe.

DOKUMENT ROBOCZY